

TIL HAQIDAGI UMUMIY MA'LUMOT ,TIL VA JAMIYAT

Suyunova Maftuna Shavkat qizi

Shahrisaz Davlat Pedagogika Instituti Pedagogika fakulteti ,Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Nurmamatova Umida Zarmamat qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Pedagogika fakulteti ,Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Eshmurodova Gulhayo Rashid qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Pedagogika fakulteti ,Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilinadi. Tilning jamiyatdagi aloqa vositasi, madaniy merosni saqlash vositasi va ijtimoiy taraqqiyot ko'zgusi sifatida tutgan o'rni yoritiladi. Til va jamiyatning uzviy bog'liqligi, milliy o'zlikni saqlash, madaniy xilma-xillikni rivojlantirish va xalqaro muloqotdagi ahamiyati muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Til, jamiyat, madaniyat, muloqot, ijtimoiy taraqqiyot, milliy o'zlik, madaniy meros.

Annotation : This article analyzes the interconnection between language and society. It highlights the role of language as a tool for communication, cultural preservation, and a reflection of social development. The study discusses the intrinsic link between language and society, focusing on its importance in maintaining national identity, fostering cultural diversity, and facilitating international communication.

Keywords: Language, society, culture, communication, social development, national identity, cultural heritage.

Аннотация : В статье анализируется взаимосвязь языка и общества. Освещается роль языка как инструмента общения, средства сохранения культурного наследия и отражения социального развития. Рассматриваются вопросы связи языка и общества, его значение для сохранения национальной идентичности, развития культурного разнообразия и международного общения.

Ключевые слова: Язык, общество, культура, общение, социальное развитие, национальная идентичность, культурное наследие.

Kirish

Til – insoniyatning eng qadimiy va muhim ijtimoiy hodisalaridan biri. U nafaqat muloqot vositasi, balki jamiyat madaniyati, tarixi va tafakkurining aksidir. Til jamiyatdagi har bir shaxsni birlashtiruvchi kuch sifatida jamiyatning asosiy tayanchlaridan biri hisoblanadi. Har bir xalqning tili uning o'ziga xosligini, milliy madaniyatini va dunyoqarashini ifoda etadi.

Jamiyat va til bir-biriga bog'liq ravishda rivojlanadi. Jamiyat taraqqiyoti tilning boyishiga, yangi so'z va iboralar bilan to'lishiga olib keladi. Shu bilan birga, til orqali jamiyatning rivojlanish darajasini, uning o'ziga xos ijtimoiy va madaniy xususiyatlarini kuzatish mumkin. Til – faqatgina aloqa vositasi emas, balki milliy birlik va madaniy merosni saqlab qoluvchi muhim omildir.

Mazkur maqolada til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, tilning ijtimoiy hayotdagi roli hamda uning insoniyat taraqqiyotiga ko'rsatgan ta'siri haqida so'z yuritiladi.

Adabiyotlar tahlili

Til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ko'plab ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan bo'lib, ularning tahlili mavzuning dolzarbligini tasdiqlaydi. Ushbu bo'limda turli manbalarning mazmuni va ularning ilmiy ahamiyati ko'rib chiqiladi

1. Tilning ijtimoiy mohiyati haqida ilmiy qarashlar

Tilning jamiyatdagi o'rni haqida yirik tilshunoslar, jumladan, Ferdinand de Sossyur va Lev Shcherbaning asarlarida asosli fikrlar bildirilgan. Sossyur tilni ijtimoiy hodisa sifatida tavsiflab, uning jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini ta'kidlaydi. Shcherba esa tilning nafaqat aloqa vositasi, balki milliy madaniyatni saqlovchi omil ekanini ko'rsatadi.

2. Madaniyat va til o'zaro bog'liqligi

Edvard Sapir va Benjamin Uorfning "Til va madaniyat" nazariyasi tilning inson tafakkuri va jamiyat madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyatini o'rganadi. Ularning tadqiqotlari til strukturalari orqali insonlar dunyoqarashi va madaniyatining shakllanishini tushuntiradi.

3. Zamonaviy ilmiy izlanishlar

Hozirgi kunda globalizatsiya va ko'p tillilik kontekstida olib borilayotgan izlanishlar (masalan, Fishman va Crystalning asarlari) tilning ijtimoiy integratsiya va madaniy xilma-xillikni saqlashdagi o'rniga e'tibor qaratadi. Ular tilning jahon miqyosida ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish va millatlararo muloqot vositasi sifatidagi ahamiyatini ko'rsatadi.

4. Milliy tilni rivojlantirishga oid manbalar

O'zbek tilshunosligida Alisher Navoiydan tortib, zamonaviy olimlar, jumladan, Abdulhay Qodiriy va Shavkat Rahmatullayevlarning tadqiqotlari milliy tilning rivoji, uning ijtimoiy ahamiyati va madaniy merosni saqlashdagi rolini ochib beradi.. Amaliy jihatlar

Til o'rganish va uni jamiyat hayotida qo'llashga oid amaliy tadqiqotlar, jumladan, chet tillarini o'qitish metodikalari va lingvodidaktik yondashuvlar ham bu mavzuning ahamiyatini kengaytiradi.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, til va jamiyat o'rtasidagi munosabat ko'p qirrali va chuqur o'rganishni talab qiladi. Har bir manba mavzuni yangi jihatdan yoritishga yordam beradi va ularning mazmunidan mazkur maqola uchun nazariy asos sifatida foydalaniladi.

Natija va Muhokama

Til va jamiyat o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, til faqat aloqa vositasi emas, balki jamiyat taraqqiyoti, madaniyati va milliy o'ziga xosligini ifodalovchi asosiy vositadir. Til jamiyat hayotida uchta asosiy rol ni bajaradi:

1. Aloqa vositasi: Til odamlar o'rtasida muloqotni ta'minlab, jamiyatning turli qatlamlarini birlashtiradi. Bu ijtimoiy munosabatlarning samaradorligini oshiradi.

2. Madaniyatni saqlovchi omil: Til milliy madaniyatni avloddan-avlodga yetkazadi, bu esa xalqning o'zligini saqlashda muhim rol o'ynaydi. Tahlil qilingan adabiyotlarda Sapir-Uorf nazariyasi tilning inson dunyoqarashiga ta'sirini asoslagan.

3. Jamiyat rivojlanishining ko'zgusi: Til jamiyatdagi ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik o'zgarishlarni aks ettiradi. Masalan, globalizatsiya davrida yangi so'zlar va atamalar paydo bo'lishi til rivojining dinamikasini ko'rsatadi.

Muhokama davomida quyidagi masalalar aniqlashtirildi:

Ijtimoiy kontekstda tilning roli: Til jamiyatdagi birlikni ta'minlash bilan birga, milliy farqlanishning ham asosi bo'lib xizmat qiladi. Bu, ayniqsa, ko'p tillilik mavjud bo'lgan jamiyatlarda sezilarli.

Til va tafakkur: Tahlil qilingan manbalar tilning inson tafakkurini shakllantirish va madaniy dunyoqarashni rivojlantirishdagi o'rni juda katta ekanini ko'rsatdi. Til faqatgina fikr ifodasi emas, balki fikrlashning shakllanishida ham ishtirok etadi.

Amaliy ahamiyati: Milliy tillarni rivojlantirish va ularni o'rgatish usullarini takomillashtirish orqali madaniy va ijtimoiy rivojlanishni tezlashtirish mumkin.

Xulosa

Til va jamiyat o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, biri ikkinchisiz mavjud bo'lolmaydi. Ushbu tahlil tilni ijtimoiy hodisa sifatida o'rganishda yangi yondashuvlarni taklif qiladi va uning jamiyatdagi ko'p qirrali ahamiyatini ochib beradi. Bundan tashqari, tilni rivojlantirish va saqlash bo'yicha maxsus chora-tadbirlar zarurligini ko'rsatadi. Bu esa madaniy merosni asrab-avaylash va jamiyatni yanada uyg'un rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Saussure, F. de. (1916). *Course in General Linguistics*. McGraw-Hill.
2. Sapir, E. (1921). *Language: An Introduction to the Study of Speech*. Harcourt, Brace & World.
3. Whorf, B. L. (1956). *Language, Thought, and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*. MIT Press.

4. Fishman, J. A. (1991). Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages. Multilingual Matters.
5. Crystal, D. (2000). Language Death. Cambridge University Press.
6. Shcherba, L. V. (1974). Yazykovaya Sistema i Rechevaya Deyatelnost'. Nauka.
7. Rahmatullayev, Sh. (1981). O'zbek Tilshunosligi Asoslari. Toshkent: O'zbekiston.
8. Navoiy, A. (1499). Muhokamat-ul Lug'atayn.
9. Qodiriy, A. (1975). Til va Tafakkur. Toshkent: Fan.
10. UNESCO. (2003). Language Vitality and Endangerment. UNESCO Publishing.
11. Hymes, D. (1974). Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach. University of Pennsylvania Press.